

**MANAGEMENT OF TEACHERS' EDUCATIONAL ACTIVITY
IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL SKILLS IMPROVEMENT
USING DISTANCE LEARNING**

Tverdokhlebova N.E.

Research Laboratory of Distance Education National Technical
University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Abstract

Distance learning is one of forms for teachers' professional skills improvement. Distance course should have methodological and methodical support which can provide the usage of already existing control facilities as well as designing, updating and development new ones.

**УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
ВИКЛАДАЧІВ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ЧЕРЕЗ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ**

Твердохлебова Н.Є.

Проблемна лабораторія дистанційного навчання
Національного технічного університету "Харківський
політехнічний інститут"

Харків, Україна

Анотація

Однією з форм підвищення кваліфікації викладачів є дистанційне навчання. Дистанційний курс повинен мати методологічну і методичну підтримку, яка може забезпечити використання як вже існуючих засобів управління, так і проектування, коригування та розробку нових.

Вступ

Рівень фахових знань й умінь викладачів середніх та вищих навчальних закладів визначається їх професійною досконалістю, знанням сучасних умов навчання, опануванням психолого-педагогічними особливостями навчального процесу, рівнем особистого досвіду діяльності визначеного напрямку. Однією з форм підвищення кваліфікації викладачів є дистанційне навчання,

яке надає можливість навчатися діяльності на всіх її можливих рівнях від зразка до творчості, вчитися на реальних ситуаціях, спілкуватися з колегами по навчанню і тьютором.

Постановка проблеми

Тьютор у системі дистанційного навчання виконує роль координатора, що організовує педагогічну взаємодію з викладачами в асинхронному та синхронному режимах, здійснює функції управління навчальною діяльністю [1]. За словами А.В.Запорожця можна здійснювати два види управління: інтелектуальне, яке регулює поведінку відповідно об'єктивним умовам вирішення навчального завдання, та емоційне, яке забезпечує корекцію дій адекватно тому, що відбувається для задоволення потреб суб'єкта [2]. У дистанційному курсі основними об'єктами управління виступають навчальна інформація, діяльність особистості, якість процесу і результатів навчання, спілкування. У сукупності вони складають відкриту систему управління із розподіленими функціями і орієнтовані на те, щоб зробити дистанційне навчання максимально зручним та ефективним для викладачів. Розглянемо механізм управління цими об'єктами.

Управління навчальною інформацією

Під управлінням у дистанційному курсі ми розуміємо систематично здійснюваний, свідомий, цілеспрямований вплив тьютора на групу учасників навчального процесу або на окремі особистості з урахуванням їх індивідуальних особливостей та використання об'єктивних педагогічних закономірностей і тенденцій для досягнення поставлених навчальних цілей.

Управління у дистанційному курсі – це неперервний, динамічний процес. Аналіз динамічної природи процесу управління у значній мірі досягається при визначенні та реалізації функцій управління, які охоплюють найбільш важливі, типові управлінські дії. У дистанційному навчанні можна виділити такі функції управління: планування, прогнозування, збір та аналіз інформації, підготовка та прийняття управлінського рішення, організація, регулювання та координація навчального

процесу, контроль та оцінка отриманих результатів.

На етапі управління навчальною інформацією необхідно приділити увагу структуруванню навчального матеріалу. Структурування дозволяє викладачам систематизувати матеріал за рахунок узагальнення поодиноких знань і дій у систему, самостійно орієнтуватися у даній області знань і є важливим фактором підвищення динамічності та ефективності процесу навчання. Тьютор при такій побудові курсу регулює темп роботи викладачів, диференціює практичні й тестові завдання, виходячи з індивідуальних здібностей кожної особистості. Так, заняття дистанційного курсу містять мету, закінчений блок інформації, цільову програму дій, що включає практичні завдання по формуванню необхідних педагогічних умінь.

Управління навчальною інформацією в курсі складається з етапів: передача інформації, засвоєння її викладачем та перетворення на уміння, подальший пошук інформації для удосконалення знань і умінь, опанування професійною діяльністю.

Інформація, яку отримує викладач, перетворюється в систему знань, якщо відбувається її обміркування, співставлення з власним досвідом та переживаннями. Це можна виявити з аналізу відповідей учасників на запитання, виконаних практичних завдань, результатів анкетувань, тестів, дискусій. Навчальний процес у дистанційному курсі, який відповідає сучасним вимогам, неможливо уявити без цілеспрямованої, систематичної самостійної роботи викладачів з електронними базами даних. Це можуть бути електронні варіанти лекцій (ознайомлення з навчальним матеріалом), практичні та лабораторні роботи (формування вмінь), тести (самоконтроль, виявлення прогалин у знаннях та формування позитивної мотивації до навчання), електронні довідники (інформаційний пошук). Тьютор виступає конструктором процесу навчання: він створює специфічні оригінальні форми пред'явлення навчального матеріалу, збільшує або зменшує об'єм текстової інформації. Конструктивістський підхід характеризується суб'єкт-суб'єктними стосунками

викладачів у навчальному середовищі, конструюванням власної системи опанування інформацією. При цьому навчання виступає як соціальна необхідність, що сприяє інтеграції особистості у групі та у суспільстві.

Вплив навчального середовища з його інформаційним наповненням і комунікаційними можливостями сприяє формуванню у викладачів почуття інформаційної безпеки, самодостатності, системи знань, умінь, творчого мислення, здатності до розв'язання професійно-педагогічних задач. Дистанційний курс, що відповідає сучасним вимогам освіти, є не просто пасивним джерелом інформації в електронному форматі. Можливості тексту як основного носія навчальної інформації дуже великі. Оскільки присутність викладача не завжди необхідна, текст повинен виконувати багато функцій управління навчальною діяльністю (імітація обговорення, запитання з подальшими відповідями або пропозиціями їх розв'язання викладачами, варіативні гіпертекстові "розвилки"). Цим забезпечується створення своєрідного діалогу між викладачами через навчальну інформацію, вибір індивідуальної траєкторії подальшої навчальної діяльності. Текст кожного заняття дистанційного курсу може складатися зі стабільної частини (наприклад, фундаментальні навчальні об'єкти) та варіативної частини (наприклад, додаткова навчальна інформація, представлена учасниками попередніх груп). Основою для педагогічної взаємодії у дистанційному курсі необхідно обрати не пасивно-інформативний або авторитарно-монологічний стиль, а довірливо-діалогічний, який може забезпечити позитивні зміни у мотиваційній, пізнавальній, емоційній сферах усіх учасників навчання.

Управління навчальною діяльністю

Управління навчальною діяльністю у дистанційному курсі включає форми та методи організаційної і методологічної роботи тьютора, направлені на підвищення кваліфікації викладачів і являє собою складну функціональну підсистему. Необхідно враховувати велику кількість факторів, що впливають на динаміку

навчального процесу як безпосередньо, так і побічно (індивідуальні освітні потреби викладачів, особливості навчання дорослих, потреби економічного і соціального розвитку регіону, держави).

У системі управління навчальною діяльністю значну роль відіграє активізація навчання, одним з головних шляхів якої у дистанційному курсі є підвищення активності за рахунок збудження інтересу викладачів. Зважаючи на це, актуальним стає питання адаптації особистості до освітнього середовища. Адаптація відіграє одну з вирішальних ролей в успішності навчання і допомагає пристосувати зусилля учасників для рішення навчальних задач. На етапі початкової адаптації, коли учасники можуть відчувати певний ступінь тривожності від нової для них форми навчання та незнайомого навчального середовища, тьютор повинен створити позитивний емоційний клімат, виходячи з встановлених ним при попередньому тестуванні психологічних характеристик та загального рівня підготовки кожної особистості. По результатах виконання конкретного етапу роботи з курсом можна спостерігати рубіжну адаптацію викладачів і на основі цього будувати подальше управління навчальним процесом. Рубіжна адаптація дає можливість визначити сценарій навчання для кожного учасника, базуючись на його результатах роботи з курсом.

Сприятливий психологічний клімат у дистанційному курсі – якісна сторона міжособистісних стосунків, сукупність психологічних умов, що сприяють або перешкоджають творчій спільній діяльності і всебічному розвитку кожної особистості у групі. Він характеризується атмосферою розкнутості, взаємної поваги, делікатності, створює комфорт і умови для роботи, розкриває потенційні можливості викладачів. Створення позитивного психологічного клімату у дистанційній групі є однією з найбільш важливих і складних задач у роботі тьютора [3]. Психологічний клімат у групі виступає своєрідною умовою, що забезпечує розвиток кожної особистості: суб'єкт або

розкривається, виявляє свої здібності, активно взаємодіє з тьютором й іншими членами групи, або, навпроти, стає пасивним.

Управління якістю процесу та результатів навчання

Ще одним важливим моментом у здійсненні управління в дистанційному курсі є забезпечення якості навчального процесу завдяки контрольно-коригуючій підсистемі. На нашу думку, контроль у процесі вирішення навчальної задачі має особливе значення, тому що він характеризує всю навчальну діяльність як довільний процес. Довільність навчальної діяльності в курсі визначається наявністю наміру викладача діяти і бажанням навчатися, а також самоконтролем за виконанням власних навчальних дій.

Тьютору важливо знати ставлення викладачів до процесу навчальної діяльності, заради чого відбувається ця діяльність, які її мотиви. Виявлення змісту діяльності виражається в розвитку самосвідомості викладача, його здатності оцінювати те, що відбувається і прогнозувати подальшу педагогічну діяльність.

Управління через контрольно-коригуючу підсистему передбачає створення ланцюжків (комплексів) взаємозалежних завдань різного рівня проблемності та забезпечення варіантності завдань. Ступінь комплексності навчальної діяльності при рішенні навчальних завдань визначає:

- діяльність за зразком у різних ситуаціях і відпрацьовування операцій;
- відтворення діяльності в різних умовах і ситуаціях;
- відтворення діяльності з частковим доповненням необхідних умов, моделювання діяльності;
- частково-пошукову діяльність, у тому числі, самостійне визначення стратегії діяльності; розгляд і розв'язання проблемних ситуацій.

У дистанційному навчанні управління йде не шляхом аналізу відповіді (що чітко виявляється в умовах програмованого й особливо комп'ютерного навчання), а шляхом аналізу процесу рішення навчальної задачі, яке неможливо простежити без здійснення зворотного зв'язку, адже педагогічний вплив в умовах

такого навчання обов'язково будується на його основі. Будь-яка допоміжна задача, що пред'являється учаснику навчання, який зазнав труднощів, будується на основі інформації, отриманої по каналу зворотного зв'язку. Н.Ф.Тализіна підкреслює, що для здійснення зворотного зв'язку необхідно, по-перше, визначення його змісту – виділення сукупності контрольованих характеристик на підставі цілей навчання і положень психологічної теорії навчання; по-друге, визначення частоти зворотного зв'язку [4]. Відзначимо, що в умовах дистанційного навчання надзвичайно важливо передбачати як оперативний, так і відстрочений зворотний зв'язок у вигляді зовнішньої оцінки. Відмінною рисою зворотного зв'язку у дистанційному навчанні є те, що він реалізується, здійснюється через текст і може відбуватися у різних формах. Основними з них є чат, дискусійний форум, список розсилки. Присутність діалогу в цих формах зворотного зв'язку визначається цілями навчального процесу – творчого розвитку і самовдосконалення викладачів.

Для ефективного проектування і проведення зворотного зв'язку необхідно враховувати особливості навчання дорослої людини [5]:

- прагнення до самостійності, самореалізації, самоврядування у всіх сферах життя, у тому числі й у навчальній діяльності;
- бажання використовувати особистий досвід як при самонавчанні, так і при навчанні колег;
- зацікавленість не стільки у кількісних, скільки у якісних характеристиках навчальних досягнень;
- призначення навчання полягає у самовизначенні, рішенні важливої проблеми і досягненні конкретної мети, тому знання й навчальна діяльність не тільки цілеспрямовані, але і досить глибоко усвідомлені;
- зацікавленість у швидкій реалізації результатів навчання, застосування знань у діяльності, розуміння необхідності пошуку знань, що доповнюють, удосконалюють зміст і результати діяльності;

- аналіз і можливе коректування існуючих стереотипів здійснення власної освіти. В умовах співробітництва з однокласниками вони можуть бути переглянуті і доповнені прийомами і методиками колег.

Урахування цих особливостей дозволяє адаптувати дистанційний курс до рівня підготовки кожного викладача, надає можливість визначити індивідуальну для кожного учасника траєкторію навчання.

Управління процесом спілкування

Мотивуюча діяльність тьютора є обов'язковою складовою процесу спілкування, тому що навчальна мотивація формується на основі актуальних потреб викладачів і зміцнюється за допомогою діалогової комунікації.

Технологія діалогової комунікації у дистанційному курсі включає оволодіння техніками: ефективного встановлення комунікації, доказів й аргументів; формулювання питань і відповідей; складання тексту для письмового повідомлення; використання художньо-виразних засобів мови для виразу емоцій. Педагогічна творчість у процесі спілкування повинна включати педагогічну імпровізацію і змодельовані ситуації навчальної діяльності, що можуть бути як запроєктовані у курсі, так і запропоновані тьютором.

У дистанційному курсі перехід від вимог до порад і допомоги є однією з умов формування суб'єктивної позиції викладачів. Найкращою формою співробітництва, коли кожний учасник може виступати як співучасник, є *мали групи*. Досвід проведення дистанційних курсів показав, що у групах по 3-4 особи зменшена можливість конфліктних ситуацій; регулювання дій збагачується за рахунок конструювання засобів кращого взаєморозуміння; можливі обговорення отриманої інформації, проміжних та кінцевих результатів, що у свою чергу, підвищує почуття впевненості, забезпечує досягнення успіху у навчанні.

Досвід проведення дистанційних курсів, які мають метою підвищення кваліфікації викладачів, показує, що такі курси значно підвищують рівень професійних здібностей викладачів,

формують почуття самовпевненості у власній реалізації, у виконанні своєї ролі у суспільстві.

Отже, ми розглянули основні об'єкти управління у дистанційному курсі (рис.1).

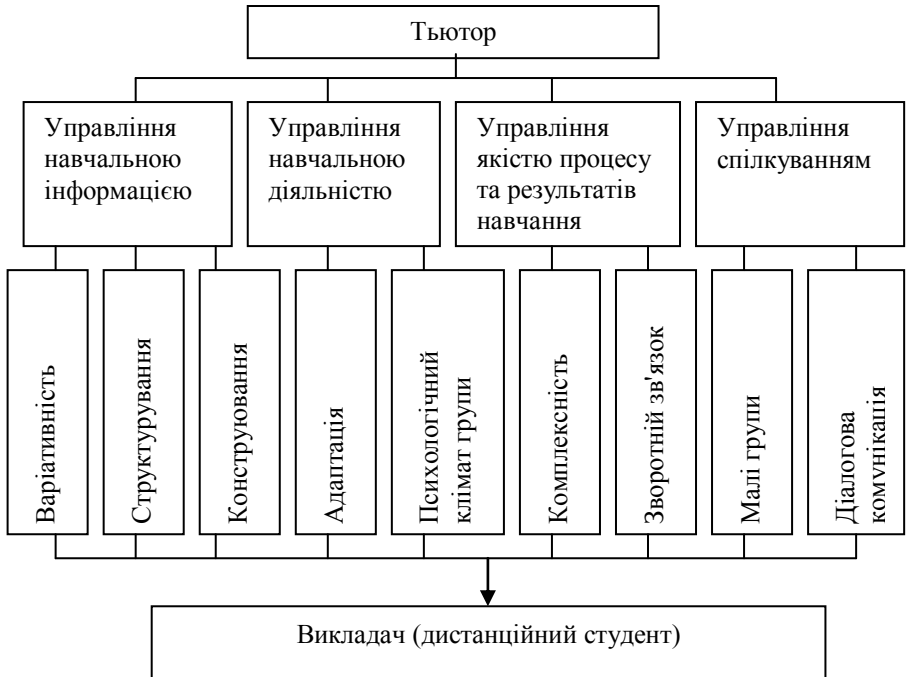

Рис.1 Об'єкти управління у дистанційному курсі

Дистанційний курс - досить складна система, яка представляє собою результат синтезу нових інформаційних технологій і адаптованих у дистанційному навчанні педагогічних форм, методів та дидактичних засобів навчання.

Висновки

Таким чином, у дистанційному навчанні викладачу пропонується чітка стратегія його власної навчальної діяльності, яка дозволяє успішно досягти поставленої навчальної мети. Учасники орієнтовані на щоденну інтерактивну діяльність за спеціально розробленою програмою у межах загального освітнього середовища, де вони стають активними суб'єктами освітнього процесу.

Література

1. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Твердохлебова Н.Є. Роль викладача в системі дистанційного навчання. Матеріали 8-й міжд. конференції Української асоціації дистанційного образования „Образование и виртуальность-2004”. – Харьков-Ялта: УАДО, 2004.-С.270-274.
2. Запорожец А.В. Избранные психологические труды.-М., 1986.- Т. 1, с.258-269.
3. Твердохлебова Н.Є. Деякі шляхи активізації емоційної сфери студентів в дистанційному навчанні. Дистанційне навчання – основа нової освітньої парадигми: Тези міжнародної науково-методичної конференції, 8-9 жовтня 2002. – Д.: ДНУ, 2002. – С.36-38.
4. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. — М.: Изд-во МГУ, 1975.— 343 с.
5. Беляев М.И., Вымятин В.М. и др. Основы концепции создания образовательных электронных изданий. /Материалы научно-практической конференции «основные направления развития электронных образовательных изданий и ресурсов». – Федеральная целевая программа «Развитие единой образовательной информационной среды». – Москва, 2002. – с.38.